

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Naturvårdsenheten
Niklas Egriell
031-605275

BESLUT
2007-12-13

Diarienummer
511-49196-2006

Sida
1(19)

Enligt sändlista

Beslut om bildande av naturreservatet Jonsereds strömmar i Partille och Lerums kommuner

Innehåll

Beslut om bildande m.m.
Syfte
Beslut om föreskrifter
Beskrivning av naturreservatet
Planeringsbakgrund
Ärendets handläggning
Skälen för beslut
Upplysningar
Ersättningstalan
Kungörelse
Hur man överklagar

Bilagor

Bilaga 1. Beslutskarta
Bilaga 2. Översiktskarta
Bilaga 3. Skötselplan
Bilaga 4. Kommentarer till vissa föreskrifter
Bilaga 5. Sakägarförteckning
Bilaga 6. Besvärshänvisning O4:1
Bilaga 7. Sändlista
Bilaga 8. Avtal från år 2005
Bilaga 9. Avtal från år 2007.

Administrativa uppgifter

Namn:	Naturreservatet Jonsereds strömmar
RegDOS ID	DOS ID 1013165
Län:	Västra Götalands län
Kommun:	Partille och Lerum
Ungefärlig mittpunkt	128362 – 640844
Fastigheter och ägare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Nyttjanderättsinnehavare:	<i>Enligt sakägarförteckning (bilaga 4)</i>
Areal (ha):	15,961
Förvaltare:	Länsstyrelsen i Västra Götalands län
Natura 2000-beteckning:	SE0520183
Naturgeografisk region:	21b; Sydöstra Norges och sydvästra Sveriges kuperade barr- och lövskogslandskap; Södra Västergötlands sprickdalslandskap
Objektskategori:	Sjö eller vattendrag
IUCN-kategori:	1a

Beslut om bildande m.m.

Länsstyrelsen förklarar det område som avgränsats på kartan i bilaga 1 som naturreseptat. Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 4 § miljöbalken (1998:808).

Naturreseptatets gränser ska märkas ut i terrängen.

Namnet ska vara Naturreseptatet Jonsereds strömmar.

Länsstyrelsen fastställer skötselplanen i bilaga 3. Beslutet är fattat med stöd av 3 § förordningen (1998:1252) om områdesskydd enligt miljöbalken m.m..

Syfte

Syftet med naturreseptatet är att:

- Skydda och återställa strömmar, forsar och andra värdefulla vattenmiljöer i ån.
- Säkerställa en naturligare vattenregim i ån.
- Säkerställa och återställa uppväxtmiljöer, vandringsvägar och/eller lekområden för lax, asp, havsnejonöga, ål och öring.
- Bevara andra skyddsvärda vattenanknutna arter och medverka till att en hög ekologisk status enligt EU:s ramdirektiv för vatten uppnås och bibehålls.
- Bevara och återskapa träddridåer och andra värdefulla miljöer längs åns stränder.
- Bevara goda förutsättningar för ett rikt vattenanknutet fågelliv med karaktärsarter såsom kungsfiskare, forsärla och strömstare.

- Bevara följande inom området förekommande naturtyper och arter som ingår i EU:s nätverk av Natura 2000-områden, i gynnsamt tillstånd:
 - a) Naturliga större vattendrag av fennoskandisk typ (habitat 3210).
 - b) Lax.

Syftet är också att:

- Bevara landskapsbilden.
- Skapa och upprätthålla goda förutsättningar för ett naturanpassat rikt tätortsnära friluftsliv.

Syftena ska tryggas genom att:

- Föreskrifter upprättas för att trygga gynnsam bevarandestatus i Natura 2000-området, under iakttagande av skredrisk och andra säkerhetsaspekter.
- En naturlig flödesregim i Säveån upprätthålls, så att bl.a. tappningen vid Jonsereds vattenkraftverk följer tillrinningen från Aspen.
- Jonseredsströmmen återställs så att den kan fungera som ett naturligt vattendrag med mycket goda lek- och uppväxtområden samt vandringsväg för lax, ål och öring.
- Fiskvandring förbi Jonsereds vattenkraftverk underlättas och fiskvägar vidmakthålls och underhålls.
- Åtgärderna som ingår i de avtal som upprättats mellan Länsstyrelsen, Vattenfall AB, Kammarkollegiet och Partille kommun genomförs (se bilaga 8-9).
- Trädriddar i strandzonen bevaras.
- Exploatering av strandområden förhindras.
- Ingrepp som skadar värdefulla stränder och bottnar eller kan skada laxen, ålen, öringen och andra vattenanknutna arter förhindras.
- Biotopvård för att återskapa en variationsrik vattenmiljö.
- Det mycket värdefulla fågelområdet, samt lek-, uppväxt- och vandringsområdet för fisk i och i direkt anslutning till den återskapade Jonseredsströmmen (se beslutskarta) fredas från båttrafik, exempelvis kanoter och andra farkoster.

Beslut om föreskrifter

Länsstyrelsen beslutar att följande föreskrifter ska gälla i naturreservatet.
Beslutet är fattat med stöd av 7 kap 5, 6 och 30 §§ miljöbalken.

A. Föreskrifter om inskränkningar i rätten att använda mark- och vattenområden (7 kap 5 § miljöbalken)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. Uppföra byggnad eller anläggning.
2. Anlägga väg.
3. Anlägga luftledning, mast, stängsel eller hägnad. Gäller inte stängsel för betesdjur.
4. Anordna upplag.
5. Använda kemiska eller biologiska bekämpningsmedel eller gödsla.
6. Bedriva fiskodling eller kräftodling.

Följande skall gälla avseende vattenregleringen vid Jonsereds vattenkraftverk (fallrättsfastighet Partille Jonsered 1:26) :

7. I naturfåran/Jonseredsströmmen skall tappas minst 2,4 m³/s.
8. Den av fiskvägarna som finns i direkt anslutning till kraftverksbyggnaden skall vara fullt öppen med en tappning på 0,8 m³/s från och med mars månad till och med november månad. Om svårartad isbildning råder under utpekad del av året bör vattnet d.v.s. 0,8 m³/s, styras mot Jonseredsströmmen för att inte äventyra fiskvägens långsiktiga funktion.
9. Om tillrinningen från sjön Aspen understiger 3,2 m³/s skall hela tillrinningen tappas i naturfåran.
10. Korttidsreglering får inte förekomma.

Föreskrift 7 t.o.m. 10 är kopplade till de två avtal som undertecknats av Länsstyrelsen, Vattenfall AB, Partille kommun och Kammarkollegiet (bilaga 8 och 9). Undantag gäller i de fall tillsynsmyndigheten, i enlighet med avtalen, för natur- och fiskevårdens bästa, finner att annan tappning är lämplig. Vattenfall AB kommer att erhålla intrångsersättning i enlighet med avtalet i bilaga 9. Vattenfall AB har redan idag, enligt gällande vattendom (VA 1/89, 1989-05-31, Vänersborgs tingsrätt) möjlighet att tappa vatten i enlighet med föreskrift 7 t.o.m. 10. Avtalen kan också komma att inskrivas i vattendom genom omprövning.

Det är vidare förbjudet att utan Länsstyrelsens tillstånd:

11. Borra, spränga, gräva, schakta, muddra, utfylla, tippa, dika, dämna, invalla eller avleda vatten.
12. Avverka, ta ner träd eller utföra annan skogsbruksåtgärd.
13. Undanröja död ved med en grövre diameter än 10 cm.

Föreskrifter enligt A ovan gäller inte i följande fall:

- När förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.
- Om det är nödvändigt att åtgärder utförs genast för att avvärja uppenbar, omedelbar fara för liv eller hälsa eller för att rädda värdefull egendom som är utsatt för akut risk för omfattande skada. Åtgärderna skall utföras i samråd med Länsstyrelsen.

I anslutning till naturreservatet finns ett flertal anläggningar av betydelse för samhällsutvecklingen, såsom vägar, järnväg, kraftledningar, industrier och bostäder. För att inte omöjliggöra ett underhålls- och säkerhetsarbete rörande dessa anläggningar har vissa åtgärder som normalt är helt förbjudna i ett naturreservat istället införts som förbjudna utan Länsstyrelsens tillstånd.

Även tillstånd för åtgärder som krävs i samband med nyexploatering eller förändrad markanvändning i angränsande områden skall kunna provas. Meningen är att reservatsföreskrifterna inte skall gå längre i inskränkningen av markanvändningen än vad som behövs för att uppfylla Natura 2000- och strandskyddsbestämmelserna i miljöbalken. Som vägledning till eventuella prövningar av tillståndsansökningar enligt naturreservatets föreskrifter, har Länsstyrelsen till detta beslut tillfogat kommentarer till föreskrifterna (bilaga 4).

B. Föreskrifter om skyldighet att tåla visst intrång (7 kap 6 § miljöbalken)

Fastighetsägare och innehavare av särskild rätt ska tåla att följande anordningar utförs och att följande åtgärder vidtas.

1. Märka ut naturreservatet i terrängen.
2. Anlägga parkeringsplatser, vandringsleder, bohål, fågelholkar, informationstavlor, reproduktionsområden för fisk och andra anläggningar. Anläggning av reproduktionsområden skall endast utföras på sådana platser och i sådan mängd att vattenståndet inte nämnvärt påverkas vid höga vattenflöden.
3. Gallra, röja, slått och anordna betesdrift i den mån markägaren inte, efter samråd med förvaltaren, själv utför dessa åtgärder.
4. Genomföra undersökningar av djur- och växtarter samt av mark- och vattenförhållanden.

I skötselplanen (bilaga 3) framgår i detalj var anordningar ska utföras och åtgärder vidtas. Där naturreservatet överlappar områden som omfattas av detaljplan, i detta fall vattenområde och natur/park, kommer Länsstyrelsen att ansvara för skötseln, i enlighet med fastställd skötselplan för naturreservatet.

C. Ordningsföreskrifter om rätten att färdas och vistas inom naturreservatet samt om ordningen i övrigt inom naturreservatet (7 kap 30 §)

Det är förbjudet att inom naturreservatet:

1. Göra upp eld annat än i av förvaltaren anvisade eldstäder (redovisade i skötselplan).
2. Tälta eller ställa upp husvagn.
3. Rida.
4. Framföra motorfordon eller vattenfarkost med motor. Gäller inte vid underhåll av befintliga anläggningar, efter samråd med länsstyrelsen.
5. Framföra vattenfarkost, exempelvis kanot, inom det område som finns markerat på beslutskartan. Gäller inte vid underhåll av befintliga anläggningar.
6. Utplanter växter eller djur.
7. Skada träd och buskar genom exempelvis brytning av kvistar.

Föreskrifter enligt C ovan gäller inte när förvaltaren, eller den förvaltaren utser, utför åtgärder som behövs för naturreservatets vård och skötsel.

Beskrivning av naturreservatet

Natur- och kulturhistoriska värden

Säveån är ur naturvårdssynpunkt ett av Västra Götalands läns mest värdefulla vattendrag och berört område är utpekad som ett nationellt särskilt värdefullt vatten. I ån finns en genetiskt unik ursprunglig laxstam och en värdefull bottenfauna. Utmed ån finner man också många intressanta fågelarter såsom strömstare, forsärla, kungsfiskare och mindre hackspett. Bitvis finner man också värdefulla strandskogar. Säveån har ett avrinningsområde på ca 1500 km² och en normal medelvattenföring på ca 20 m³/s. Huvudfåran är opåverkad av förurning (neutralt pH-värde), medan vissa biflöden är beroende av kalkning för att den värdefulla akvatiska faunan skall kunna bevaras. Närsaltsmässigt kan Säveån betecknas som mesotrof.

Naturreservatet Jonsereds strömmar innefattar de ur naturvårdssynpunkt allra mest värdefulla strömsträckorna och strandskogarna i Säveåns nedre Natura 2000-område. Strömsträckan från Aspens utlopp till Kåhögsbron är ca 2,5 km lång och börjar längst uppströms med Aspens utlopp och den nu återställda s.k. Jonseredsströmmen. Ån slingrar sig fram och är ömsom strömmande ömsom stråkande/forsande. Även runt om och nedströms naturreservatet, i strandskydds- och Natura 2000-området, finns höga värden för naturvården, friluftslivet och landskapsbilden.

Landskapet

Säveåns dalgång utgör ett karakteristiskt landskap i området där ån ringlar sig fram i sina stora meanderbågar. Genom vattnets eroderande verkan har

ån skurit sig ner i lersedimenten och efterhand bildat de landskapsformer med ravinbildningar, meanderbågar m m som vi ser idag. Det handlar här oftast om ganska långsamma processer. Går vi tillbaka ett par hundra år eller några hundra år så känner vi igen åns stora slingor. Ån förändras dock ständigt, vilket syns tydligt om man tittar lite närmare. Skred - främst av mindre omfattning - inträffar då och då och lämnar efter sig s k skredärr med blottad jord. Dessa landskapsbildande processer är viktiga delar av dalgångens naturvetenskapliga värden.

Kulturhistoria

Markerna kring ån har troligen under lång tid utnyttjats som ängsmark för slåtter. Under 1800-talet minskar dock ängsmarken väsentligt till förmån för åkerodling. Industriutvecklingen med framväxten av brukssamhället Jonsered sker (också) successivt under 1800-talet. I samband med detta kom betydande sträckor av åns stränder genom industriområdet att förstärkas.

Vattnet som en nyttoresurs har under historiens gång präglat synen på Säveån. Tre utpräglade nyttoaspekter var kraftkällan, flottningen och fisket, varav två i varierande utsträckning utnyttjas än idag. Kraftkällan utnyttjades för olika kvarnar och senare av industrin i Jonsered. Flottningen av timmer i ån var viktig, inte minst under Göteborgs uppbyggande på 1600-talet. Exempelvis krävde stadens försvarsverk mycket stora mängder virke, som bl a hämtades från skogarna kring Alingsås. Laxen i ån har säkert under mycket lång tid betraktats som en viktig resurs. Belägg finns åtminstone sedan Gustav Vasas tid. William Gibsons och Alexander Keillers stora intresse för Säveålxaxen under 1800-talet när Jonsereds fabriker etablerades är välkänt.

Den östligaste delen präglas av det gamla fabriksområdet med på många ställen förstärkta stränder med stenmurar m m. Hela brukssamhället Jonsered är av riksintresse för kulturmiljövården. Trots de kraftiga ingreppen här, finns även avsnitt närmast ån som kommit att bli mer eller mindre outnyttjade - en sorts "överblivna" marker i den för övrigt kraftigt utnyttjade industrimiljön. Delar av dessa är idag bevuxna med förhållandevis grov ädellövskog.

I fabriksområdet finns Jonsereds kraftverk som i Riksantikvarieämbetets bok "Elektriska vattenkraftverk" har fått omdömet "*landets elegantaste och mest bearbetade maskinhus av granit*". Kraftverket invigdes 1901 av Oscar den andre då han ristade sitt namn i berget vid tunnelinloppet för kraftkanalen.

Fiskfaunan

Fiskfaunan i Säveån är intressant och värdefull på flera sätt. Den genetiskt unika laxstammen är en av de viktigaste orsakerna till att ån pekats ut som ett område av riksintresse för naturvården och som ett Natura 2000-område. Men ån har också i övrigt en mycket artrik fiskfauna. De flesta av de 37

arter som finns i Göta älv har också noterats i Säveån. Arter som kan nämnas är ål, havsnejonöga, asp, stensimpa och öring.

Laxpopulationen i Säveån har i undersökningar visat sig vara genetiskt klart skild från övriga stammar i Göta älvmrådet. Den uppvisar också en stor genetisk variation och är känd för sin storvuxenhet. Medelvikten av fiskade laxar under en fiskesäsong har vid flera tillfällen varit högre än 6 kg. Reproduktionen verkar i huvudsak vara knuten till Säveåns huvudfåra medan havsöringen främst letar sig upp i biflödena för sin reproduktion.

Under hösten 2006 utfördes en kartering av reproduktionsområden och ståndplatser för lax och öring i Säveåns huvudfåra inom ett utredningsområde från Aspens utlopp till Brodalsbäckens mynning. Bottnarnas värde bedömdes i olika klasser. De högst värderade sträckorna redovisas på en karta i bilagd skötselplan. Kartan visar att den aktuella delen av Säveån hyser flera sträckor med goda till mycket goda lek- och uppväxtområden för lax och öring. De flesta finns från strax nedströms Kåhögbron och vidare uppströms. Den totala arealen goda till mycket goda lek- och uppväxtområden inom naturreservatet har bedömts till ca 26 540 m². Det förekommer också flera sträckor som kan bedömas som goda till mycket goda ståndplatser för lax och öring där för sportfiskare välkända namn som Kvarnhöljan och Holmenhöljan ingår.

Bottenfaunan

Bottenfaunan i Säveån har tidigare undersökts på enstaka platser utmed åns lopp nedströms Aspen. Bland undersökningslokalerna finns några platser inom en ganska begränsad sträcka några hundra meter nedströms Kåhögbron, vilka undersöktes på 1990-talet (Länsstyrelsens databas för bottenfaunaundersökningar). Resultaten från två av platserna visade på mycket höga naturvärden med avseende på bottenfaunan. Ingen av lokalerna bedömdes vara negativt påverkade av försurning eller näringsämnen. Liknande resultat har man kunnat se från undersökningar längre nedströms i centrala Partille liksom uppströms Aspen i Lerums kommun.

När nu en mer samlad bild av bottenfaunan inom utredningsområdet kunnat ges genom de tre undersökta lokalerna "Åbrinken", "Kåhög" och "Jonsered" (se *figur 4*) bekräftas bilden av att ån här hyser höga till mycket höga naturvärden med avseende på bottenfaunan (Medins Biologi AB 2007). Ingen av lokalerna bedömdes vara negativt påverkade av försurning, näringsämnen eller någon annan typ av påverkan. På lokalen Jonsered, som ligger inom naturreservatet, observerades ett sextiototal olika arter/taxa.

Som karaktärsarter för den aktuella sträckan av Säveån kan nämnas nattsländan *Cheumatopsyche lepida*, allmän dammussla *Anodonta anatina*, vattenfis *Aphelocheirus aestivalis*, stor klobagge *Stenelmis canaliculata* och åsandslända *Ephemera danica* (Medins Biologi AB 2007). De två förstnämnda arterna förekom i relativt höga tätheter på de aktuella lokalerna medan de påträffade arterna vattenfis och stor klobagge kan betraktas som

ovanliga för regionen. Dagsländor inom släktet *Ephemera* är flugfiskarnas favorit då de stora sländorna lockar öring till vattenytan då den kläcker. Vid de tre lokalerna påträffades totalt sex arter som bedöms vara ovanliga i regionen: nattsländorna *Oecetis notata* och *Psychomyia pusilla*, skinnbaggen *Aphelocheirus aestivalis*, bäckbaggarna *Oulimnius troglodytes* och *Stenelmis canaliculata* samt snäckan *Valvata piscinalis*. Arterna *Psychomyia pusilla*, *Aphelocheirus aestivalis* och *Oulimnius troglodytes* påträffades även i samband med undersökningarna på 1990-talet nedströms Kåhösbron.

Fågelfaunan

Säveån har en rik fågelfauna. Bland karaktärsarterna återfinns bl a forsärla och strömstare. Forsärla häckar i anslutning till strömmande partier och ses ofta födosöka längs ån inom utredningsområdet under sommarhalvåret. Säveån är vidare ett av Västsveriges värdefullaste rastområden för strömstare. Flera individer stannar under vintern. Strömstare häckar också, åtminstone vissa år, strax nedströms Aspen. Observationer som tyder på häckning har senast skett år 2000, 2003 och 2004. Även från 1920-talet finns uppgifter om häckande strömstare vid Säveån i Jonsered. Jonseredsströmmen hyser mycket goda förutsättningar för strömstare, forsärla och drillsnäppa.

En mer sällsynt, men ändå regelbundet förekommande art i området är kungsfiskaren. Arten har med ojämna mellanrum häckat uppströms Aspen i Lerums kommun (Göteborgs Ornitologiska Förening 2004). På senare tid har också funnits starka indikationer på häckning nedströms Aspen vid Jonsered. Observationer görs årligen vid ån, även under häckningstid. Dock bedöms sträckan inom utredningsområdet för närvarande framför allt ha betydelse som rast- och födosöksområde. Sträckan skulle emellertid i framtiden kunna få större betydelse som häckningsområde då det finns ett flertal potentiella häckningsmiljöer i ravinbranterna (se vidare "Landmiljöer med särskilda naturvärden" nedan).

I lövskogsmiljöerna vid ån förekommer bl a mindre hackspett och rikligt med härmsångare (Göteborgs Ornitologiska Förening 1993). Vidare förekommer stjärtmes och drillsnäppa. Duvhök har observerats under häckningstid. Vattenmiljön utnyttjas bl a av storskrake och änder som knipa, vigg och gräsand.

Strandskogarna

Säveån kantas i reservatsområdet till stora delar av blandlövskog med arter som klibbal, ask, alm, lind, bok och hassel. En del lövträd är relativt grova. I lövskogsravinerna finns också bl.a. en intressant svampflora och i vissa fuktiga strandskogar finner man också strutbräken.

Mossor, lavar och svampar

Svampfloran har visat sig vara intressant i flera av de lövskogar som förekommer i ravinbranterna vid ån. Bland annat har flera intressanta arter

av fingersvampar observerats, såsom ängs-, hag-, opal-, mask- och rökfingersvamp, varav den sistnämnda är rödlistad. Även gul vaxskivling har observerats i området.

Beträffande mossor och lavar är uppgifterna mer knapphändiga. Signalarten trubbfjädermossa är relativt vanligt förekommande i lövskogsmiljöerna i ravinbranterna. Utöver den vanligt förekommande stora näckmossan är mossfloran i åns vattenmiljö inte närmare känd. En inventering av mossfloran i Säveån i Lerums kommun visade att denna var mycket rik, och även om åmiljön nedströms Aspen delvis är av en annan karaktär är det inte osannolikt att även denna del kan hysa en rik mossflora. Beträffande lavfloran kan nämnas att den rödlistade mjöläggslaven *Candelariella reflexa* 1999 noterades på ett lövträd vid ån vid Jonsereds fabriker. Lövträdet har dock tagits bort sedan dess.

Kärlväxter

I huvudsak kan fem olika naturtyper urskiljas i utredningsområdet, som var och en har sin karakteristiska kärlväxtflora: *vattenmiljön i ån*, *ravinlövskogar vid ån*, *öppna betesmarker*, *igenväxningsmiljöer* och *ruderatmarker*. I strandmiljöerna vid ån uppträder miljöerna i en mer eller mindre tydlig zonering.

En intressant lundflora finns knuten till lövskogar i ravinbranter. Här noteras ett flertal signalarter såsom lundelm, springkorn och strutbräken. Även skogsbingel och stinksyska är vanliga här.

Någon noggrannare inventering av vattenväxter i ån har inte gjorts, men vissa stickprov har tagits. Bland vanligt förekommande arter kan nämnas hårslinga, ålnate och vattenpest. Även sköldmöja förekommer liksom den mer ovanliga arten krusnate.

En speciell form av naturtyp utgör de ruderatmarker, dvs olika typer av påverkade, oftast öppna marker som finns i anslutning till främst industriområdena. Här kan mycket speciella arter dyka upp för att ganska snart försvinna igen. Två arter som noterats på ruderatmark i eller på gränsen till utredningsområdet är etternässla vid gamla snickeriet och fågelarv vid pendeltågsstationen. Fågelarven är rödlistad och finns enligt uppgift fortfarande kvar på sin växtplats.

Särskilt intressanta arter

Nedan följer en tabell med rödlistade arter (kategori i parentes), signalarter och andra naturvårdsintressanta arter som noterats i eller i nära anslutning till naturreservatet.

Kärlväxter	Mossor	Fåglar
Etternässla	Trubbfjädermossa	Forsärla
Fågellarv (VU)		Kungsfiskare (VU)
Grönvit	Svampar	Mindre hackspett
nattviol		(NT)
Krusnate	Gul vaxskivling	Stjärtmes
Lind	Hagfingersvamp	Strömstare
Lundarv	Kannelskinn	
Lundelm	Lindskål	Fiskar
Prästkrage	Lundspindling	Asp (VU)
Skavfräken	Maskfingersvamp	Flodnejonöga (NT)
Skogsbingel	Opalfingersvamp	Havsnejonöga (EN)
Springkorn	Purpuricka	Havsöring
Stinksyska	Rökfingersvamp	Lax
	(NT)	
Storrams	Ängsfingersvamp	Stensimpa
Strutbräken		Ål (CR)

Friluftslivet

Området ligger i omedelbar anslutning till Jonsereds och Kåhøgs samhällen och är en del av storgöteborg. Området innefattar en populär badplats. Sportfiske efter framförallt lax och öring utövas. Tidigare brist på iordningställd vandringsled har gjort det svårt för många att vandra utmed ån.

Mark- och vattenanvändning

Området utgör en spillra av strandskogar och betesmarker i ett annars relativt exploaterat område. På flera ställen går industrimark ända ner till Stränderna. Fortfarande förekommer ett visst bete längs åns stränder. Jonsereds vattenkraftverk nyttjar vatten för elproduktion.

Bebyggelse och anläggningar

Området är påverkat av mänsklig aktivitet sedan länge. Utbyggnaden av vattenkraften i vattensystemet har påtagligt påverkat miljön i ån. Utbyggnaden har bland annat inneburit att fiskvandringen avsevärt försvårats under långa tidsperioder och stundtals på 1900-talet har fisk inte kunnat passera vattenkraftveket uppströms. Numera finns dock två vandringsvägar. I samband med ett restaureringsprojekt och bildandet av detta naturreservat, har Jonseredsströmmen återskapats, fiskvandringssmökigheterna underlättats och åtgärder mot ofrivillig korttidsreglering vidtagits (se bilaga 7 och 8). Åtgärderna avses också att fastställas genom omprövning av vattendom.

Planeringsbakgrund

Internationell betydelse

Berörd del av Säveån ingår i det europeiska nätverket av värdefulla naturområden, Natura 2000 (SE0520183).

Riksintressen m.m.

Området ingår i ett större område, Säveån, Nääs och Öjared, som av Naturvårdsverket och i den kommunala översiktsplanen angivits som riksintresse för naturvården enligt 3 kap 6 § i miljöbalken (NRO14148).

I direkt anslutning till reservatet ligger Västra Stambanan, järnväg som av Banverket och i den kommunala översiktsplanen angivits som riksintresse enligt 3 kap 8 § i miljöbalken.

Kommunala planer

I den kommunala översiktsplanen anges, under förutsättningarna för bevarande, att kulturlandskapet skall bevaras och vårdas, att vattenkvaliteten skall bibehållas och att Säveåns dalgång undantas från exploateringsföretag. För Jonsered finns dock en fördjupad översiktsplan, belyst i översiktsplanen, som bl.a. föreslår viss utbyggnad av bostäder.

Detaljplaner från 1980-talet finns för Jonsereds samhälle och för Jonsereds idrottsplats.

Befintliga områdesskydd

Reservatet ligger i nära anslutning till Partille kommuns naturreservat, Bokedalen. Utmed ån råder strandskydd.

En mer utförlig beskrivning av området lämnas i skötselplanen.

Ärendets handläggning

I samband med Länsstyrelsens analys av länets mest värdefulla vatten, bedömdes Säveån, i berört område, vara ett s.k. nationellt särskilt värdefullt vatten. Detta skedde år 2005. Naturvårdsverket gav länsstyrelserna möjlighet att söka vissa särskilda medel för att utreda förutsättningarna för naturreservat i de nationellt särskilt värdefulla vattenområdena. Länsstyrelsen ansökte om särskilda medel för att utreda mer i detalj vilka naturvärden som fanns i berört område och beviljades ett stöd av Naturvårdsverket den 15 mars 2006. Frågan om ett långsiktigt skydd av Säveån vid Jonsered togs upp med företrädare för Partille kommun, inom ramen för Säveåprojektet, våren 2006.

Den 22 juni 2006 hölls ett möte med företrädare för Länsstyrelsen, Partille kommun och utvalda konsulter. Upplägget av utredningen gicks igenom. Utredningen, som beställdes den 26 juni 2006, bestod i biotopkartering,

allmän naturvärdesbedömning, elfisken, undersökning av bottenfauna och framtagande av förslag till friluftslivsanordningar. Resultaten skulle presenteras i en rapport som skulle vara färdig den 31 januari 2007.

I samband med utredningen, gavs företrädare för Väg- och Banverket den 13 september 2006 möjlighet att inkomma med de första synpunkterna. Detta då banvallen och E20 ligger i anslutning till utredningsområdet.

Redan år 2005 tecknades ett första avtal om åtgärder för en mer naturvårdsanpassad vattenkraft vid Jonsereds vattenkraftverk. Avtalet var ett led i det s.k. Säveåprojektet och skrevs under av Vattenfall AB, Länsstyrelsen, Partille kommun och Kammarkollegiet. Åtgärderna finansierades av bl.a. fiskevårdsmedel och kommunala naturvårdsmedel. Åtgärderna var föreslagna i den bevarandeplan som framtagits för Natura 2000-området Säveån, nedre delen (SE 520183). Ett flertal ytterligare åtgärder bedömdes dock krävas för att säkra fiskvandring, fiskproduktion och bevarandet av värdefull botten- och fågelfauna.

I samband med ovan nämnd utredning ansökte Länsstyrelsen om ett särskilt godkännande från Naturvårdsverket att, i samband med en eventuell reservatsbildning, få använda särskilda medel till nödvändiga åtgärder vid Jonsereds vattenkraftverk. Ett godkännande skedde genom Naturvårdsverkets yttrande den 4 oktober 2006.

På grund av höga flöden, hösten/vintern 2006/2007, försenades utredningen.

Utredningen var klar i maj 2007.

Partille kommun äger huvuddelen av marken i berört utredningsområde. Företrädare för Länsstyrelsen och för Partille kommun hade ett möte den 11 oktober 2006 då syftet med en reservatsbildning presenterades och förutsättningarna diskuterades.

Den 24 oktober 2006 hade företrädare för Länsstyrelsen en föredragning om syftet med en reservatsbildning i Jonsered/Kåhög för Partille kommunstyrelsens beredande arbetsutskott. Förslag till avtal om de åtgärder som bedömdes nödvändiga för laxen och andra vattenanknutna organismer presenterades också. Avtalet förutsatte en reservatsbildning, då finansiering planerades ske med stöd av s.k. intrångsmedel. Dessa medel administreras av Naturvårdsverket via länsstyrelserna och skall ersätta de inskränkningar i mark- och vattenanvändning som en reservatsbildning medför.

Den 16 januari 2007 tog kommunstyrelsen beslutet att avtalet skulle skrivas under. Kommunstyrelsen gav då också stadsbyggnadskontoret i uppdrag att, under vissa förutsättningar, fortsätta förhandla med Länsstyrelsen om en eventuell reservatsbildning.

Länsstyrelsen skickade den 19 mars 2007 ut ett meddelande om att utredning påbörjats till markägarna i berört utredningsområde. I meddelandet inbjöds till markägarmöte. Markägarmöte hölls i Jonsered den 15 maj 2007.

I maj 2007 var utredningen klar och den visade på höga naturvärden i ett flertal områden från Aspens utlopp och ned till Brodalsbäckens mynning i Säveån.

Den 4 september 2007 skickades föreläggande och remiss ut till berörda markägare och organisationer. Samtliga svarande instanser är, med vissa förbehåll, positiva till en reservatsbildning.

Skälen för Länsstyrelsens beslut

Länsstyrelsen har gjort en analys för att peka ut de ur naturvårds-, kulturmiljö- respektive fiskesynpunkt allra mest värdefulla vattnen i länet. Dessa kallas nationellt särskilt värdefulla vatten. Av dessa skall enligt miljömålet "Levande sjöar och vattendrag" och Naturvårdsverkets anvisningar 50 % ha ett långsiktigt skydd senast år 2010. Säveån är ett sådant nationellt särskilt värdefullt vatten ur både naturvårds-, kulturmiljö- och fiskesynpunkt.

Syftet med naturreservatet är att bevara ett naturligt vattendrag med en rik flora och fauna. Berörd sträcka är den ur naturvårdssynpunkt allra mest värdefulla åsträcka i Partille kommun. Där finns Säveålxens i dagsläget viktigaste lek- och uppväxtområden, samt en bottenfauna med mycket högt naturvärde. Ålen, som är en hotad art upptagen på Artdatabankens rödlista, vandrar årligen upp till sina uppväxtmiljöer i Säveåns vattensystem via berörd sträcka. Havsnejonöga och asp är två rödlistade fiskarter som observerats i Säveåns nedre delar. Området är också betydelsefullt för öringen. Vissa kvarvarande lummiga lövskogsbranter med inslag av grova ädellövträd finns i området. I dessa lövskogar häckar stundtals mindre hackspett och där finns också vissa värdefulla svamparter. Området är ett viktigt födosöks- och övervintringsområde för kungsfiskaren och vissa strandbrinkar med möjligheter till häckning finns. Andra förekommande fågelarter som bedöms som värdefulla och karaktäristiska för ett naturligt vattendrag av Säveåns typ är strömstare, forsärla, storskrak och drillsnäppa. Dessa arter häckar regelbundet i eller i direkt anslutning till området.

I anslutning till naturreservatet finns ett flertal anläggningar av betydelse för samhällsutvecklingen, såsom vägar, järnväg, kraftledningar, industrier och bostäder. För att inte omöjliggöra ett underhålls- och säkerhetsarbete rörande dessa anläggningar har vissa åtgärder som normalt är helt förbjudna i ett naturreservat istället införts som förbjudna utan Länsstyrelsens tillstånd. Även tillstånd för åtgärder som krävs i samband med nyexploatering eller förändrad markanvändning i angränsande områden skall kunna prövas. Meningen är att reservatsföreskrifterna inte skall gå längre i inskränkningen

av markanvändningen än vad som behövs för att uppfylla Natura 2000- och strandskyddsbestämmelserna i miljöbalken. Som vägledning till eventuella prövningar av tillståndsansökningar enligt naturreservatets föreskrifter, har Länsstyrelsen till detta beslut tillfogat kommentarer till föreskrifterna (bilaga 4).

I remissen föreslog Länsstyrelsen att det fiskeförbud som fastlagts av Säveåns fiskevårdsområdesförening införs i beslutet om naturreservat. Föreningen har i sitt remissvar avstyrkt detta. Förbudsområdet sträcker sig mellan Aspen, via Jonseredsströmmen, och vidare ned till den gångbro som leder till pendeltågstationen. Eftersom föreningen framhåller att man har för avsikt att fortsätta med detta förbud och med andra restriktioner som leder till ett långsiktigt hållbart fiske, bedömer Länsstyrelsen att förslaget om att förbudet inskrivs i reservatsföreskrifterna kan utgå.

I remissen föreslog Länsstyrelsen att den ur kulturmiljösynpunkt värdefulla kraftverksbyggnaden ges ett långsiktigt skydd genom en särskild reservatsföreskrift som skulle innebära tillståndsplikt för ändring av byggnaden. Vattenfall AB, som äger byggnaden, har i sitt remissvar framfört att man visserligen anser att byggnaden skall få ett långsiktigt skydd. Man föreslår dock att den istället för att skyddas genom reservatsföreskrifterna, skyddas genom beslut om byggnadsminne. Länsstyrelsen bedömer att det finns goda möjligheter att skydda byggnaden som byggnadsminne eller på annat sätt och har därför tagit bort föreskriften om rivning och ombyggnad av kraftverksbyggnaden från beslutet om naturreservat.

Länsstyrelsen vill framhålla att det både nedströms och runt om detta naturreservat finns naturvärden av betydelse för Natura 2000-området Säveån, nedre delen. Som skydd för dessa värden finns dock tillståndsplikten enligt 7 kap 28 a § i miljöbalken.

Genom följande åtgärder, som genomförs i samband med denna reservatsbildning, skapas goda förutsättningar för bevarandet av ovan nämnda naturvärden:

- Bevarande av de strandnära naturmiljöerna.
- Återställning till en mer naturlig flödesregim.
- Skapande av bohål för kungsfiskare och holkar för strömstare.
- Återskapande av Jonseredsströmmen med naturvårdsanpassat flöde och återställning av variationsrik bottenstruktur.

Berörd sträcka nyttjas idag i viss mån för friluftsliv såsom fiske, bad och picknick. Genom ett naturvårdsanpassat iordningställande av vandringsled och rastplatser förbättras förutsättningarna för ett rikt friluftsliv. Genom skyltning kan också allmänhetens kunskap om områdets naturvärden höjas.

För att Säveåns naturvärden skall kunna utvecklas och säkerställas krävs att de negativa effekterna av regleringen minimeras. Området behöver också få

skydd mot framtida ingrepp i form av avverkningar och schaktningar i strandområden eller exploateringar av stränder, bottnar och vandringsvägar för fisk.

Säveålxaxen är genetiskt unik och ursprunglig och utgör ett unikt och oersättligt inslag i åns fiskfauna och är dessutom en viktig naturresurs. Säveålxaxen har nyttjats i fiskevårdsarbetet i Göta älv. Genom skyddet av vildlaxen och återställningen av dess miljöer stärks ett relativt svagt laxbestånd, samtidigt som basen läggs för ett fortsatt hållbart nyttjande av fisken i Säveån.

De befintliga lek- och uppväxtområdena från Aspen till åns mynning i Göta älv har varit negativt påverkade av vattenregleringen. De allvarligaste hoten har varit låg minimitappning, försvårad fiskvandring samt kraftigt fluktuerande flöden, vattenhastigheter och vattennivåer, till följd av driften vid Jonsereds vattenkraftverk. Antalet naturligt lekande individer är förhållandevis lågt och måste öka om en livskraftig, vildlevande population ska kunna bibehållas på längre sikt.

Syftet med de avtal som upprättats gällande driften av Jonsereds vattenkraftverk (se bilaga 8 och 9) är följande:

- Förbättra vandringsmöjligheterna för fisk och andra vattenorganismer upp- och nedströms Jonsereds vattenkraftverk.
- Undvika torrläggning av åbotten och få en mer naturlig miljö för vattenorganismer i naturfåran/Jonseredsströmmen och i huvudfåran nedströms Jonsereds vattenkraftverk. Korttidsreglering skall inte förekomma.
- Förbättra lek- och uppväxtförhållandena för lax- och öring i naturfåran/Jonseredsströmmen och i huvudfåran nedströms Jonsereds vattenkraftverk.

Stabilare och naturligare flöden förväntas kunna öka ynglens överlevnad avsevärt. Genom återställningen av Jonseredsströmmen och åtgärderna för att undvika torrläggning nedströms vattenkraftverket, bedöms minst 40 000 m² goda-mycket goda lek- och uppväxtområden för laxen förbättras. Kalkylerat att produktionen i dessa områden ökar i snitt från 50 till 100 laxungar/100 m², så får vi en produktionsökning med ca 20 000 laxungar/år. Att skatta ökad smoltproduktion är svårare, men den bör enligt Länsstyrelsens bedömning ligga kring 1800 smolt/år (4,5 extra smolt per 100 m², då normal smoltproduktion i västsvenska laxåar är ca 9 laxsmolt/100 m², Fiskeriverkets information 1999:9).

En ökad yngelproduktion bedöms inom några år kunna resultera i en något ökad uppvandring av lekmogen fisk. Åtgärderna vid Jonsered, bedöms att tillsammans med planerade åtgärder längre uppströms i systemet (Hedefors, Hillefors), resultera i att vildlaxen i Säveån räddas. Beståndet kan då nå en numerär som gör det mindre sårbart för yttre hot och genetiska förändringar. Frånvaron av korttidsreglering kommer också att medföra en klart förbättrad

situation för bottenfauna och de fågelarter som häckar i strandbrinkar och andra strandmiljöer.

Genom återställning av naturliga flödesvariationer bedöms fågelarter såsom forsärla, strömstare och storskrak gynnas. Genom bevarande av branta strandbrinkar, trädöverhäng och borrhål bedöms förutsättningarna för kungsfiskaren förbättras.

En stor del av arbetet med att minska regleringens negativa effekter och restaurera biologiskt betydelsefulla forssträckor i ån har initierats inom ramen för "Säveåprojektet". En omprövning av vattendomen för Jonsereds vattenkraftverk planeras. Reservatsbildningen och den omprövade vattendomen innebär att grunden lagts för ett långsiktigt livskraftigt laxbestånd.

Restaureringsarbetena innebär att bottenfaunan kan återkolonisera tidigare torrlagda delar och att de av korttidsregleringen tidigare missgynnade artgrupperna kan återhämta sig. Detta borgar för att hög status enligt vattendirektivet och de mycket höga naturvärdena med avseende på bottenfaunan kan bibehållas.

Reservatet möjliggör också att träddråarna längs ån skyddas och ges möjlighet att utvecklas. Befintliga ängsmarker längs åstranden kommer att bibehållas, då brynzoner bedöms som viktiga för den biologiska mångfalden och ängarna är viktiga också för friluftslivet.

För att undvika en alltför intensiv störning på fågellivet, för att undvika risk för störningar på de restaurerade lek- och uppväxtbottnarna utmed Jonseredsströmmen och strax nedströms den och för att tillse att fiskvandringen i detta känsliga område kan ske ostört, införs förbud mot vattenfarkost i detta avsnitt av ån. Området är sedan flera år undantaget från fiske och fiskevårdsområdesföreningen har enligt yttrandet inga ambitioner att ta bort detta förbud, utan vill istället ytterligare verka för utvecklingen av ett långsiktigt hållbart fiske.

Miljömål

Naturreseptatet utgör ett led i arbetet med att uppnå det av riksdagen antagna miljömålet "Levande sjöar och vattendrag".

Intresseprövning

Med hänsyn till områdets värden och naturreseptatets syften kommer pågående mark- och vattenanvändning att avsevärt försvåras. Länsstyrelsen bedömer att områdets värden bäst ges ett långsiktigt skydd genom bildande av naturreseptat. Föreskrifterna är anpassade till reseptatets syften och värden. De är främst avsedda att begränsa skador på laxfisk och andra vattenanknutna arter samt strändernas växt- och djurliv. Vid en avvägning mellan enskilda och allmänna intressen i enlighet med 7 kap 25 § miljöbalken finner Länsstyrelsen att föreskrifterna inte går längre än vad som krävs för att syftet med skyddet ska tillgodoses.

Hushållningsbestämmelser

Länsstyrelsen bedömer att naturreservatsbildningen är förenlig med hushållningsbestämmelserna för mark- och vattenområden enligt 3 och 4 kap miljöbalken och med den för området gällande översiktsplanen.

Upplysningar

Dispens från föreskrifterna m.m.

Om det finns särskilda skäl får Länsstyrelsen medge dispens från föreskrifterna för naturreservatet. Om det finns synnerliga skäl får Länsstyrelsen helt eller delvis upphäva beslutet om naturreservatet (7 kap 7 § miljöbalken).

Gagnvirke

Alla virkessortiment inkl. grenar och toppar (GROT) som tas ut ur området med stöd av föreskrifter och skötselplan tillfaller reservatsförvaltaren.

Insektsangrepp

Det ansvar som markägaren har enligt 29 § skogsvårdslagen kommer efter naturreservatsbildningen att vara statens ansvar.

Annan lagstiftning gäller som vanligt

Vid sidan av föreskrifterna för naturreservatet gäller annan lagstiftning som vanligt. Lagar och föreskrifter som bedöms vara av särskild betydelse för att syftet med naturreservatet ska uppnås är t.ex. följande:

- För att bedriva verksamheter eller vidta åtgärder som på ett betydande sätt kan påverka miljön i Natura 2000-området krävs tillstånd. Undantag är verksamheter eller åtgärder som direkt hänger samman med, eller är nödvändig för, skötseln och förvaltningen av det särskilda bevarandeområdet. Länsstyrelsen eller regeringen får lämna tillstånd endast om vissa villkor är uppfyllda. (7 kap 28a, 28b och 29 §§ miljöbalken). Som stöd för denna handläggning finns framtagna s.k. bevarandeplaner.
- I området råder strandskydd enligt 7 kap 13 § miljöbalken. Inom strandskyddsområde gäller särskilda bestämmelser enligt 7 kap 16 § miljöbalken.
- Enligt Fiskeriverkets föreskrifter om odling, utplantering och flyttning av fisk (FIFS 2001:3) krävs bl.a. särskilt tillstånd för utplantering av fisk.
- Enligt Fiskeriverkets föreskrifter för fiske i Skagerak och Kattegatt och Östersjön (FIFS 2004:36) råder särskilda fiskeregler, bl.a. för fisket efter lax, öring och ål.
- Regler om körning i terräng finns i terrängkörningslagen och terrängkörningsförordningen.
- Regler om fridlysning av växter och djur i miljöbalken och artskyddsförordningen.
- Lagen om skydd mot olyckor.

Förvaltare och förvaltningsuppgifter

- Förvaltare är Länsstyrelsen i Västra Götalands län. Förvaltningen skall ske i nära samverkan med Partille kommun.
- Naturreservatets gränser märks ut i terrängen genom förvaltarens försorg enligt anvisningar av Naturvårdsverket.
- Förvaltningen bedrivs enligt den skötselplan som fastställts av Länsstyrelsen. Skötselplanen ska ligga till grund för naturreservatets skötsel och ska vid behov revideras.

Ersättningstalan

Om överenskommelse om ersättning inte kan träffas, måste sakägare som vill göra anspråk på ersättning eller inlösen väcka talan i Miljödomstolen som får avgöra ersättningsfrågan. Sådan talan måste enligt 31 kap 13 § miljöbalken lämnas in till Miljödomstolen inom ett år efter att detta beslut vunnit laga kraft, i annat fall förlorar sakägaren rätten till ersättning.

Kungörelse

Beslutet ska kungöras i länets författningssamling och i Göteborgsposten.

Föreskrifterna enligt 7 kap 30 § miljöbalken träder i kraft den dag som framgår av kungörelsen i Länsstyrelsens författningssamling och gäller omedelbart även om de överklagas.

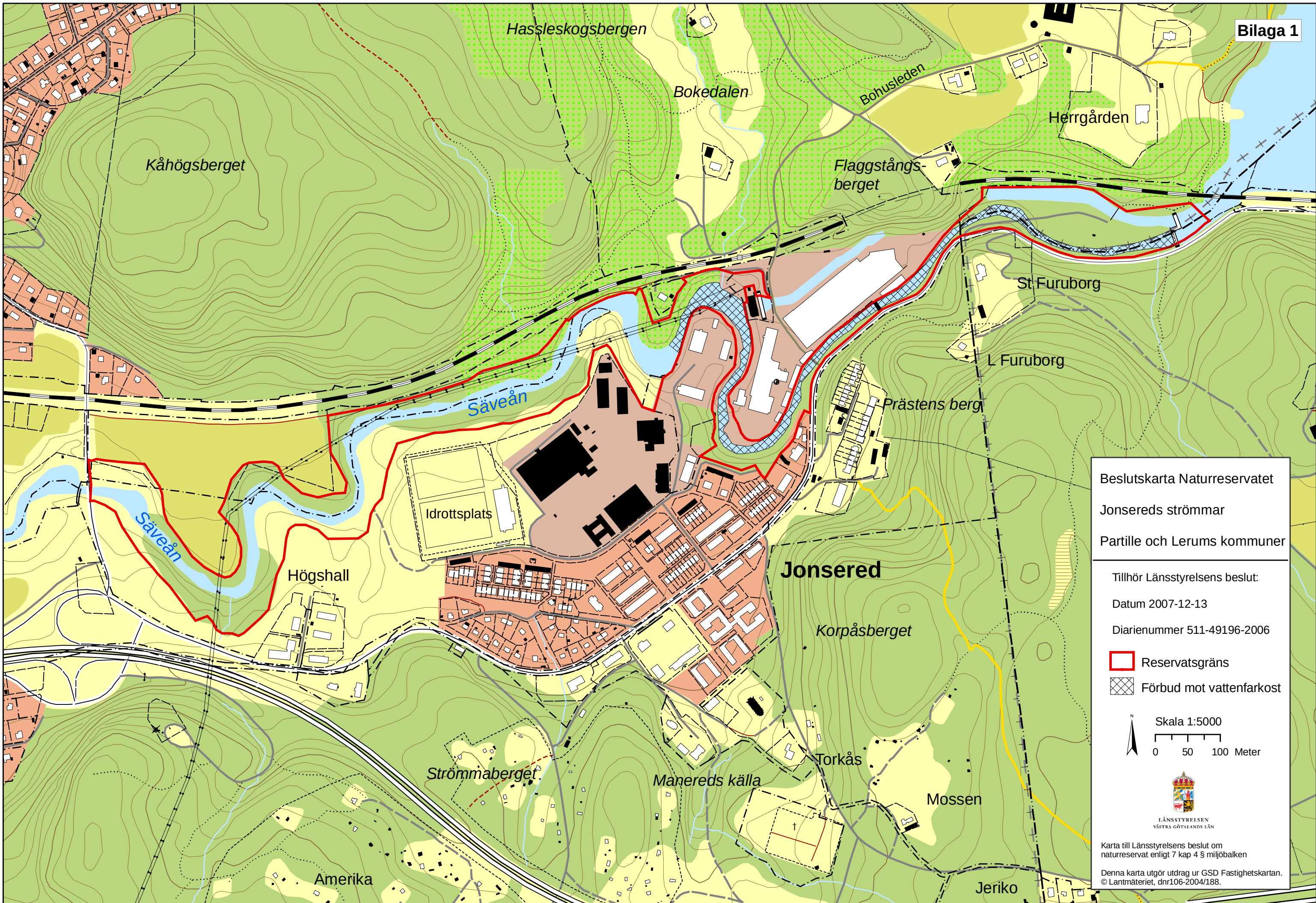
Hur man överklagar

Detta beslut kan överklagas hos regeringen, se bilaga 6, formulär O4:1.

I ärendet har länsöverdirektör Göran Bengtsson beslutat och naturvårdshandläggare Niklas Egriell varit föredragande. I handläggningen av ärendet har också Sven Swedberg, naturvårdsenheten, Jan Gustafsson, vattenvårdsenheten, Birgit Willner, enheten för skydd och säkerhet, Mats Herklint, kulturmiljöenheten, Karin Slättberg, samhällsbyggnadsenheten och Magnus Sandström, rättsenheten, deltagit.

Göran Bengtsson

Niklas Egriell

Beslutskarta Naturreseptatet

Jonsereds strömmar

Partille och Lerums kommuner

Tillhör Länsstyrelsens beslut:

Datum 2007-12-13

Diarienummer 511-49196-2006

 Reservatsgräns

 Förbud mot vattenfarkost

 Skala 1:5000
0 50 100 Meter

Karta till Länsstyrelsens beslut om
naturreseptat enligt 7 kap 4 § miljöbalken

Denna karta utgör utdrag ur GSD Fastighetskartan.
© Lantmäteriet, dnr106-2004/188.